

Buzadam Arterite Yenik Düşmüş

1991 yılında Tirol Alpleri'nde bir buzdan çıkarılan 5000 yıllık mumiya Ötzi, dağların soğuşuna yenik düşmeden önce de pek sağlıklı değilmiş anlaşılır. Mumyalaşmış cesedin ilk röntgenleri, Ötzi'nin ağırlı arteritten, kaburga kemiğindeki kırıklardan ve atardaman sertliğinden yakındığını ortaya koyuyor.

Adını, dağda yürüyüş yapanların kendisini bulduğu yer olan İtalya ve Avusturya arasındaki sınır bölgesinden alan Ötzi, modern insanda çok ender görülen bazı iskelet özelliklerine sahip; kaburga sayısı insanlarda genellikle 12 çift iken, Ötzi'de yalnızca 11 çift bulunuyor.

Buzadamın alın yapısı normal sayılmayacak kadar kalın kemikli ve çıkıntılı. İnce kemikleri oldukça uzun ve ince, 20 yaş dişleri de yok. Ön üst dişlerinin arasında da geniş bir aralık bulunuyor. Bu tür anormallikler modern insanlarda da

görülüyor, fakat hepsi tek bir insanda toplanmış olarak değil.

Mumyanın bir soğutucuda korunduğu Innsbruck'dan gelen röntgen filmleri, 35 yaşlarında öldüğü sıralarda Ötzi'nin kronik, ağrılı bir hastalığı olduğunu gösteriyor. Bulgulara göre boynunda, sırtının alt kısımlarında ve sağ kalçasında arterit vardı. Kaburgalarında, ölümünden kısa süre önce kaynıyıp olan kırıkların bulunması da cabası. Ötzi, savaşta düşme ya da bir hayvanın saldırısı sonucu ciddi şekilde yaralanmış olabilir.

Yapılan çalışmalar sonucu bu özellikler, ölümden sonra meydana gelen hasarlardan ayrı edilebildi. Bu hasarlar, buzul hareket ettiğinde cesedin sıkışıp bükülmesiyle ya da daha sonraları, mumiya buzdan çıkarılırken oluşmuş olabilir.

Ötzi'nin küçük ayak parmaklarından biri, ay-

larca hatta yıllarca soğukta kalarak donma sonucu, kangren yüzünden meydana gelen arteritin izlerini taşıyor. Daha da ilginç, buzadamın kireçlenmeye bağlı olarak damar sertliği çektiği belirlenmiş. Oysa bu durum genelde, günümüzün sağlıklı beslenme alışkanlığının bir sonucu olarak değerlendiriliyor. Ötzi'nin, bizlere göre daha iyi bir beslenme tarzı olduğunu düşünmek, makul bir yaklaşım gibi görünse de buzadamın sağlık sorunları, günümüz insanıninkine oldukça benziyor. Eğer daha uzun yaşasaydı, Ötzi'nin kalp krizinden ölmeye olasılığı hiç de az olmayacaktı.

Andy Coghlan
New Scientist Aralık, 1994
Çeviri: Bezen Çetin

Honduras'da Kayıp Bir Uygarlık “Pırlıtlı Kafatasları Mağarası” İçinde

Mağaraları keşfetmek, arkeologların işi değildir; ancak son aylarda elde edilen görülmeye değer mağara buluntularından sonra, onların da bu işe el attığı söylenebilir. Amatörler, geçtiğimiz yıl Aralık ayında Fransa'nın güneyinde ilginç boyamalarla bezeli bir mağara buldular ve yine geçtiğimiz baharda Honduras'da iki grup barış gönüllüsü, Mosquita yağmur ormanlarının yakınlarında iyi bilinen bir mağarayı incelerken, iç kısımda katedral benzeri bir bölme olduğunu fark ettiler. Mağaranın çıkıntılı kaya tabakalarında ve zeminde, düzinelere seramik kap ve mermer kase bulunuyordu. Ancak, araştırmacılar için asıl şaşırtıcı, üzerlerinde, fener ışığında parlayan kalsiyum kristalleri olan, yaklaşık 200 insana ait düzgünce yığılmış kemik ve kafataslarıydı. George Washington Üniversitesi arkeologlarından James E. Brady, Eylül ayında “Pırlıtlı Kafatasları Mağarası”nda yapılan ilk bilimsel araştırmaya rehberlik etti. Yapılan son laboratuvar analizleri, kafataslarının 3000 yıl öncesine tarihlendiğini gösteriyor. Kim oldukları bilinmese de, ölümlerini bu şekilde gömen bir toplumun, Mezoamerika'da yaşamış, dinsel ayinlere ve hiyerarşiye dayalı karmaşık toplum yapısına örnek olabileceği söyleniyor.

Ölümlerin kaslarını ayırıp kemiklerini boyayarak değişik formasyonlarda yerleştiren toplumlar hakkında pek bir şey bilinmemesinin geçerli bir nedeni var. Maya uygarlığının gölgesinde yaşamış bu mağara insanları kendilerince bir takvim geliştirmiş, astronomiyle ilgilenmiş, Tikal benzeri şehirler kurmuş ve sayıları 300'den 900'e kadar artmıştı. Şimdiye değin, gölgede kalmış kültürlerin keşfedilmesi üzerinde ise hiç durulmamıştı. Görünüşe göre, sadece Honduras'daki en büyük değil, aynı zamanda büyük Maya kentlerinden de öncesine tarihlendikleri yerleşim yerleri gözden kaçırıldı. Radyokarbon analizleri sonucunda kemiklerin arasında M.Ö. 1000 yıllarına tarihlendirilen kömür parçaları bulunması, buluntuların Brady'nin tahmininden iki kez daha eski olduğunu ortaya koydu. Yaklaşık 5 m. yüksekliğinde piramitleri olan bir köyde yaşadıkları düşünülen bu mağara insanları bir Maya şehri olan

Capan'ın bulunmasından yaklaşık yüzyıl önce, örgütlü bir toplum yapısına sahipti. Brady, “yaşadıkları yerlerin düzenlemeleri, biçimsel mimarileri, hiyerarşiye dayanan toplum yapıları ve iyi örgütlenmiş bir toplum olmaları, onların da Mayalar kadar ileri olduğunu düşündürüyor” diyor.

Eski Önsezi

O halde kimdi onlar? Mağarada bulunan kemikler üzerinde yapılan protein analizleri, çoğu Mezoamerikan besininin ana maddesi olan tahıl ile beslenmediklerini gösteriyor. Görünüşe göre Honduranlar daha çok manyok yemeyi tercih ediyorlardı.

Eski Honduranlar'ın sadece Mayalar'dan etkilenmediklerini, farklı bir kültürü temsil ettiğini ortaya koyan kanıtlar, önsezi de destekliyor. Mağaradaki bazı kemikler üzerinde bulunan, ayinlerde kullanılan kırmızı toprak boyasının Mayaların çok renkli boyama tekniklerinin bir göstergesi olduğu öne sürülüyor. Kansas Üniversitesi antropologlarından John Hopes'e göre, “Bu bilinmeyen toplumun Mayalar üzerinde etkili olması oldukça yüksek bir olasılık.” Tüm bunlar, keşfedilmemiş, bir kenarda kalmış daha birçok eski toplum olduğunu düşündürüyor.

Sharon Begley, T. Trent Gegax
Newsweek Subat, 1995
Çeviri: Bezen Çetin

